

Születésnap látogatás a 80 éves Végh Gusztávnál

Amikor az ember *nyolcvan-éves művészt* keres fel, nemcsak művészete iránt érdeklődik. Az ünnepi alkalom ezt a kérdést is feltéti az emberrel: *hogyan csinálta?* mi a titka? *hogyan sikerült ilyen jó viszonyban maradni az idővel?*

Végh Gusztáv lakása, nemes bútorokkal, finom fényeivel, mintha egy boldog születésnapot ünneplő kisleány keretezne. A gyertyafényes torták helyett az ajándékok elsősorban *levelek*. Végh Gusztáv rendezgeti őket. Megmutatja Pogány Ö. Gábor levelét, s abban egy mély örömet szerző mondatot: „*A művészettörténet rendkívül becses értékei közt tartandó számon munkásságodnak számos olyan tanulsága, mely az artisztikum jelentőségét az alkotómunkában, de a közízlés terjesztésében is messzehangzóan hangsúlyozza.*”

— Hát nem gyönyörű ez? — kérdi, és kedves, tatáros arcában sötét szemé fiatalon csillog a szemüveg mögött. Abban is hasonlít születésnapot ünneplő fiúcskára, hogy előkészítette a játékokat, melyeket meg akar nekem mutatni. Az élete főbb állomásaira vonatkozó emlékeket az íróasztalára készítette: diafilmeket a rajzai, képei.

A Szajnátlól a Dunáig

A tízes évek Párizsától napjainkig szólnak, beszélnek a képek. A grande Chaumière fiatal növendékeit nézzük. Ahogy vitatkozva állnak a kapu előtt mappákkal, palettákkal. Itt élnek, „lejegyezgetve”, gyors, már akkor is hihetetlen finom vonásokkal. De látunk fiatal nőket is, akik egyetlen rózsaszínű színtől. Látunk egy féllábú kokottot, megértően kedves és elegáns nőnek ábrázolja a fiatal művész, nem pedig valami fordított, nemicamodott mohóság tárgyának vagy áldozatának. És látunk okos öreg nénikéket, meg könyvárusokat a Szajna partján. Bajszos és monoklis férfiakat: egy *elsüllyedt világ lovagjait*.

A történelem hazahívta Végh Gusztávot, a háború elvitte, és csak rokkantan, félig bénán engedte ki a karmai közül. És ez a majdhogynem béna fiatalember felfedezte akkor Budát. Érezni rajzain a hazatérés meghatódottságát. Ezek az apró rajzok a *Tabán-sorozat* első születése. Mert a második most történt — meséli a művész. Most, amikor elveszett apró rajzait megtalálta, és egy ma már nem létező Tabán utcáit a saját emlékeivel színezte ki. Ma már történelmi, várostörténelmi becsük is van. *Holdvilág utca, Arok utca. Kőműves utcai lépcső... Krúdy Gyula kedvenc kocsmája*. A fiatal férfi rajzain az érett művész színei csillognak. Halvány zöldessárgák és mindig, mindenütt egy kicsi csillogó rózsaszín. Egy ötven évvel későbbi ősz aránya a fák levelein.

Ez talán a titok egyik része. Hogy így tud emlékezni, így tudja az emlékeit továbbadni.

Emlékek és véletlenek

Ezek mellett a rajzok mellett egy másik meghatározó emlék is van; Mihályik Sándor levele, amelyet a Tabán-rajzokról írt a Várostitörténelmi Múzeum igazgatójának. A nemrég meghalt jóbarát jelenlétét szinte érezni, amikor Végh Gusztáv arról a délutánról beszél, amit a rajzokat nézve együtt töltöttek.

— Éppen ezért nehéz megválni ezektől a rajzoktól — mondja a mester.

Újabb korszak filmjét nézzük a kis minifilmnézővel. Háború utáni Párizs. A „Coupole” plakátja, amit a mester csak úgy véletlenül firkantott egy papírszalvétára, s a kávéház gazdája ott helyben meglátta, megvette és kivitelezte.

— Sok szerepe volt a véletlennek az életben. Például egy este Párizsban. Tihanyi Lajosék lejöttek a pincebárba, velük volt egy fiatal lány. Azt mondtam a barátomnak: „Látnod azt a lányt? Ez lesz a feleségem!” És az is lett. Hat hónap múlva. Pedig egy diplomata lánya. Elég valóságos volt. Mégis a feleségem lett. *És hála istennek, most is az.*

— Huszonnyolcban jöttünk haza, amikor a fiunk megszületett. És milyen jó, hogy hazajöttünk! Mert a kisfiam eltört karral jött a világra. De az itthoni orvosok rendbehozták. Én akkor még visszamentem Párizsba. Nagyon szép lakásunk volt. Passyban laktunk. Ezt láttuk az ablakainkból.

Újra párizsi utcákat nézünk, párizsi figurákat. A vonalak lendülete tévedhetetlenül elegáns, mint egy kézírásé. Költőgető házimester néni. Csigaokocsmá Passyban. Magányos lány egy asztalnál. „Clochard” borotvál egy másikat. Mozdulata jellegzetes, elszánt és györes. Virágárusok a Madeleine előtt. A párizsi kisemberek valóságos felvonulása. Csupa regényalak, csupa szegényember.

Végh minden tárgyához szeretettel nyúl. A gúnyolódása is meghatott, szinte gyengéd. Hát még amikor lerajzolta Anatole France házat, a Villa Saidot, az író temetése napján.

Zene, idő, érmek

Újabb korszak következik. Hazatérés. Betegség. Semmering. És ott a vendégek, muzsikások sorozata. Apró képek, melyek mindegyikéhez novellát lehetne írni. Azután a végleges hazatérés. *Az őstrom utáni Budapest házai*. Mint egy gyászinduló, tüzes felhők a háttérben.

Tulajdonképpen itt kezdődött a nonfiguratív korszaka. Közben plakátokat tervezett, könyveket illusztrált, megnyerte a *Szocialista Hazáért* érdemrend érmének tervpályázatát. Sokat dolgozik a Zeneművészeti Kiadónak. A zene mind nagyobb teret foglal el az életében.

— Hihetetlen öröm a nonfiguratív alkotás — mondja. — Átkomponált képek ezek, a vertikálisok és vízszintesek állandó váltakozásával, a diagonális tengelyek cselekményével. És milyen gyönyörű színekkel! — vallja lelkesülten.

Ezekben a képekben is vannak visszatérő motívumok. Átvilágított füstfelhők, és csillagok születése. Apró barlangok, bennük színes gyöngyökkel.

És a legutóbbi nonfigurális kompozícióban valahol az elvont formák mögött *újra megjelennek a való élet tárgyai*; virágszerű női keblek, mandulavágású szettek, egy fél hegedű sziluettje, homályos négyzetek, mintegy az idő rétegei mögött. Végh Gusztáv az a művész, aki az elvont formákat is gyengédséggel tudja megtölteni.

Most egy kitüntetés tervén dolgozik. Ha nem volna festő, ötvös volna, az szeretett volna lenni. Olyan is, mint egy középkori ötvös, vagy talán alkimista; lombikjában az idő furcsa fényeivel.

Végül bemutat a feleségének. Peggy ugyan fáradt és ágyban fekszik; de barna szemé csillog, plasztikus szájnala friss, és olyan jellegzetes, mint egy különös ismeretjel.

— Nála könnyű feleségnek lenni... — szól és rámosolyog a férjére.

Talán ez a titok, amitől fiatalok maradtak; a titok, amit nagyon kevesen tudnak megfajteni és utánozni.

Fedor Ágnes